

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology
ISSN: 2147-8171
Cilt / Volume: 7 • Sayı / Issue: 12 • Sayfa / Pages:

Makamâtu Âiz el-Karni, Âiz b. Abdullah El-Karni (eş-Şârîka: Mektebetu's-sahâbe, 2000)

A Review of Maqâmât 'Â'id al-Qarnî by 'Â'id ibn Abdullah Qarnî, al-Shârîka: Maktaba al-Şahâba, 2000)

Doç. Dr. Adnan ARSLAN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati Ana Bilim Dalı
Bilecik Şeyh Edebali University, Theology of Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric
adnan.arслан@bilecik.edu.tr
orcid.org/0000-0002-3989-6612

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Kitap Tanıtımı / Book Review
Geliş Tarihi / Received : 21.08.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 24.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 15.03.2020

Atıf Bilgisi / Cite as: Arslan, Adnan, "Makamâtu Âiz, Âiz b. Abdullah El-Karni (eş-Şârîka: Mektebetu's-Sahâbe, 2000)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/12 (Mart 2020):
<http://doi.org/10.5281/zenodo.3710841>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Theology Bütün hakları saklıdır. / All right reserved. <http://dergipark.gov.tr/esoguifd>

Makâmâtü Âiz el-Karnî, Âiz b. Abdullah el-Karnî (eş-Şârika: Mektebetu's-sahâbe, 2000)

Öz ▶ Suudi Arabistan'ın Selefi/Hanbeli ilim geleneğinin yetiştirdiği önde gelen isimlerden olan Âiz el-Karnî, sadece Arabistan'da değil aynı zamanda tüm Arap dünyasında saygınlığı olan bir ilmi şahsiyettir. Onun etkinliğinin ülke sınırları dışına taşmasında ilmi ve edebi yönünü vaiz/davetçi kişiliği ile mezcetmesinin rolü büyüktür. Zira el-Karnî, sayısı binleri aşan vaaz ve derslerinde dinleyicisinin duygularına hitap ederek sözünü tesirli kılmasında ilmi birikimi kadar edebiyatçı yönünü de kullanmıştır. Onun edebi yönünü yansıtan eserlerinden birisi de Makâmâtü'l-Karnî'dir. el-Karnî bu eserinde, klasik Arap edebiyatında "makame" olarak bilinen edebi türe öykünmüş ve İslam dünyasının günümüz meseleleri karşısında kendi görüşlerini güçlü bir edebi dille aktarmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Aiz el-Karnî, Makamât, selefi, Sahve hareketi.

A Review of Maqāmāt 'Ā'īd al-Qarnī by 'Ā'īd ibn Abdullah Qarnī, al-Shārika: Maktaba al-Şahāba, 2000)

Abstract ▶ 'Ā'īd el-Qarnī who is one of the leading scholars in the Saudi Arabia's Salafi/Hanbeli tradition is a respected figure not only in Saudi Arabia but also in the entire Arab World. He integrated his scientific and literary aspect with his preacher/inviter personality, hence this played a major role in his effectiveness extending beyond the borders of the country. In his preaching and lessons that exceeded thousands, al-Qarnī used the literary aspect as well as his scientific knowledge to appeal to the listener's feelings and influence his words. One of his works reflecting his literary competence is *Maqāmāt al-Qarnī*. In this work, al-Qarnī emulated the literary genre known as "maqam" in classical Arabic literature and tried to convey his own views on today's issues of the Islamic world in a strong literary language.

Keywords: Arabic Language and rhetoric, 'Ā'īd al-Qarnī, al-Maqāmāt, Salafi, Sahwa jamaah.

Karnî (d. 1959)¹ hamdele ve salvele ile başladığı eserinin mukaddimesinde böyle bir eser telif etmeye yönelmesindeki nedeni açıklamıştır. Medine İslam Üniversitesi'nde akademisyen olan Dr. Ahmed b. Ali el-Karnî kendisine makame tarzında edebi bir eser kaleme almasını rica etmiştir. Aşka dair “Masariu'l-Uşşâk” adlı eserin dillere destan olan tatlılığını hatırlatmış ve eserin okuyucular üzerindeki şifâyâb etkisinden bahsetmiştir. Böyle bir eserin yazılmasının Müslümanlar için faydalı olacağını ifade etmiştir. Hocasına derin bir saygı besleyen Karnî, Hemedâni ve Harirî makamâtı gibi bir makame ortaya koyma arzusu hissetmiş ve telifini kaleme almıştır.²

Müellif makamâtın önsözünde ise eserinin telif serüvenine kısaca yer vermiştir. Ahmed b. Ali el-Karnî'nin teşviki ile heyecana düşen yazar telif düşüncesini Suudi Ulemasının en meşhurlarından Muhammed Sâlih b. Useymin ve Abdullah b. Cibrîn ile paylaşmıştır. 1999 yılında bu isimlerle bir araya gelen Karnî, eserinin mukaddimesini onlara okuyarak tasarladığı eser hakkında görüşlerine başvurmuş ve dört ay içerisinde eserini tamamlamıştır. Karnî tamamen hayal ürünü kurgusal edebi metinlerin Selef âlimleri tarafından hoş karşılanmadığının farkındadır. Kendisi de Selefî meşrep olan Karnî'nin, makame tarzı bir eserin Selefî öğreti içerisinde hüsnü kabul görmeyeceği endişesini taşıdığı ifadelerinden anlaşılmaktadır.³ Zira makame türü kurgusal hikâyelerin eskilerden beri yazıla geldiği, hayvanların ve ağaçların konuşturulduğu “fabl” türü folklorik halk hikâyelerinin milletlerin kültürel mirası olduğu gibi açıklamalarda bulunmaktadır.

Toplamda 60 makameden oluşan eserin ilk makamesi Karnî'den beklenildiği gibi “*Makametu't-tevhid*” başlıklı olup “*Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur*” ayeti ile başlamaktadır. Hemen sonrasında ise Hz. Ali'ye isnad edilen “*Ne tuhaftır nasıl Allah'a isyan edilir ya da nasıl inkar edilir? Hâlbuki her şeyde onun bir olduğuna delalet eden ayetler vardır.*” şiirine yer verilmiştir. Tevhidin mahiyet ve ehemmiyetini ifade eden 39 kısa cümle çoğu zaman ya bir ayet ya da bir hadisin manasına işaret etmektedir. *Tevhid; Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, en değerli amel, en şerefli maksat, en hayırlı azık ve en yüksek haslettir. Tevhitte öyle bir iksir vardır ki dağlar kadar günahın üzerine tevhitte bir katre damlayırsa tüm cürmü günahı eritip hak ile*

¹ Yazarın hayatı ve ilmi şahsiyeti hakkında ayrıntı için bk. <https://shamela.ws/index.php/author/981> (Erişim: 21 Ağustos, 2019).

² Âiz el-Karnî, *Makâmâtü Âiz el-Karnî*, (eş-Şârika: Mektebetu's-sahâbe, 2000), 9.

³ Karnî, *Makâmâtü Âiz el-Karnî*, 14.

yeksan edecektir.⁴ Karnî bunu teyit eden bir hadise tam yerinde değinmiştir: *Ey Âdemođlu! Eğer bana yeryüzü kadar da günahla gelmiş olsan ve bana herhangi bir şirk de getirmezsən, ben de sana dünyalar kadar afla gelir başışlarım.* Tevhid nasıl bir şeydir ki Firavun'un sihribazlarının kalbine girince onun tehditlerine karşı “*Ne istersen yap*” diyebilmişlerdir. Kalbinde tevhid taşıdığı için günahkâr bir kadın, yüz kişiyi öldürmüş bir katil affedilmiştir.⁵ Karnî makamelerde esas olan “bir anlatıcının başından geçen kurgusal maceralar” yaklaşımını “dini irşat” amacı doğrultusunda kullanarak ayet, hadis ve tarihi tecrübeler ışığında “olaylar” sunmaktadır. Buradan hareketle Hz. Musa'nın (a.s.) asası ile denizi yarıp geçmesi ve tevhid uğruna büyük zatların idam sehпасına kahramancasına çıkması tevhidin ehemmiyetine örneklik teşkil ettiği gibi⁶ Firavun, Ebu Leheb, Baas Partisi ve Mısır milliyetini tevhide münafi bir şekilde yücelten şairle de şirkin çirkinliğini gösteren tablolar olarak sunulmuştur. Anladığımız kadarıyla Karnî, eserin ilk makamelerini tahkiyeye müsait olmayan vaaz üslubu ile hazırlamayı tercih etmiştir. Zira bundan sonra gelen el-Makâmetu'l-İlâhiyye, Allah'ın zat ve sıfatları ile ilgili yine sec'alı kısa münacat tarzı cümlelerden sonra Bilâl b. Rabâh, Ubeyde b. Cerrâh, Mus'âb b. Umeyr, Ca'fer b. Ebi Tâlib, İkrime b. Ebi Cehil, Hanzale, Sâ'd b. Muâz ve Hz. Hamza (r.a.) efendilerimizin Allah'ın rızası yolunda zevk ü saadet duyarak katlandıkları eza ve cefaları zikretmiştir. Karnî'nin bu ikinci makamesi adeta evrad u ezkar makamında okunabilecek niteliktedir. Sonrasında ise takiben; nübüvvet, kevnî ayetler, Kur'ân'ın fazileti, hadis ilmi ile iştilal etmenin ehemmiyetine, selef uymanın ve ilme önem vermenin değerine dair didaktik yönü ağır basan doğrudan anlatımlara yer verilmiştir. Klasik anlamda bir “makame” olmaktan çok uzak olan bu başlıklardan sonra müellif, esere “makâmât” havası verecek bir üsluba doğru eğilim göstermektedir. Buradan itibaren artık müellif, peygamberlerin ve selef âlimlerin başlarından geçen hadiselerden makame çeşnili hikâyeler aktarmaktadır. Bunların ilki, müellifin değer verdiği bir hocasının Yusuf (a.s.) kıssasından ilham alarak

⁴ İfadeler Karnî'ye aittir.

⁵ Anlaşılan Karnî, Kur'ân ve hadislere olan geniş vukufiyetini daha ilk makamede göstermeye çalışmaktadır. Aslında yazara “vukufiyetini göstermeye çalışıyor” ifadesiyle haksızlık etmiş olabiliriz. Böyle bir açıklama yapmaktansa yukarıda geçen ifade düzeltilebilir. Zira eserlerinin bütününe bakıldığında ifadelerinde ayet, hadis, sahabe selef kavli, şiir vb. referansların güçlü bir surette kendini gösterdiği kolaylıkla fark edilmektedir.

⁶ İfadeler Karnî'ye aittir. İlgili pasaj için bk. 19-20.

çıkardığı ibretlere dairdir. Bunlardan bir tanesine burada yer vermenin uygun olacağını düşünüyoruz.

Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri babaları Yakûb (a.s.)'a gelerek kardeşleri Yusuf ile birlikte kıra çıkmak istediklerini söylemişlerdir. Ağabeylerin, oynamak için kardeşlerini yanında götürme isteklerinin arkasında yatan nedenin ne olduğunu hisseden Yakûb (a.s.), “Korkarım ki onu bir kurt yer.” diyerek bunu kabul etmekten çekinmiştir. Hakikaten de akşamleyin çocukları, hıçkırıklar içinde ağlayarak ellerinde kanlı bir gömlek ile babalarına “Yusuf'u kurt yedi” yalanını söyleyivermişlerdi. Karnî'nin kulak verdiği hocasının bu sahneden çıkardığı etkileyici bir ibret vardır. Kardeşlerin aklına “Yusuf'u kurt yedi.” yalanı nereden gelmiştir? Neden başka bir kaybolma ya da kaçırılma değil de “kurt yedi.” düşüncesi galip olmuştur? Kıssanın ayrıntılarından ilginç dersler çıkarma hususunda müdakkik bir karihaya sahip olduğu anlaşılan konuşmacının dikkat çekmek istediği husus şudur: Çocukların aklına “kurt yedi” fikrini ilk uyandıran kişi bizzat Yakûb (a.s.)'ın kendisidir. “Ya onu kurt yerse!” diyerek onların böyle bir gerekçe uydurmalarına zemin hazırlamıştır.⁷

“Ahsenu'l-kasas” olan Yusuf (a.s.)'ın kıssasının detaylarından burada zikredilen ibretler, bu kıssayı dikkatlice okuyanlar için derinliklerinde daha nice orijinal anlamlar olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Sonrasında Karnî, sıra ile Süleyman (a.s.), İbn Teymiye, Hz. Hüseyin, Ahmed b. Hanbel, İbn Bâz, Melik Abdülaziz Âl Suûd ve Muhammed b. Abdulvehhâb'a dair birer makame tahsis etmiştir. Bu makamelerde Karnî vaaz ve irşat maksatlı sözlerine makame üslubu giydirme amacı gözetmektedir. Çoğu zaman akıcı bir dil ve etkileyici bir üslup “sürükleyicilik” verirken zaman zaman edebi açıdan aksaklıklar

⁷ Karnî, *Makâmâtü Âiz el-Karnî*, 106. Eserin dikkat çekmeye çalıştığı husus biz de şöyle bir kanaat uyandırmıştır: Eğer kişi, muhatap olduğu kişi ve kişilerde kendi zaaf, kusur ve özürlerini günün birinde kendi aleyhinde kullanıp istismar edecek bir tabiat hissediyorsa bu durumda fırsatçı gözlere açık vermemeye çalışmalıdır. Karşısındaki kişilerin iyi niyetlerinden tam emin olamıyorsa onların suiistimallerine bahane edebilecekleri söz ve davranışların kendinden sadır olmamasına dikkat etmelidir. Tevazu ve iyi niyet sahipleri çevresinde fırsatçı bakışların da bulunabileceğini nazar-ı itibara alıp müteyakkız olmalıdırlar. Bugün samimane bir ortamda masumane söylenmiş bir sözün yarın bir gün kendi aleyhlerine sinsice kullanılabileceğini ya da koza dönüşebileceğini düşünmelidirler.

da olmuyor değildir. Bunun bir örneğini “el-Makâmetu’l-Huseyniyye”de görmek mümkündür.

Bu makamede müellif, Suudi Arabistan ulemasının kadim hasmı Şia dünyasına “Sünni-Şîî tartışması” bağlamında reddiyeler sunmaktadır. Makamenin yazılış amacının “reddiye” nitelikli olduğu aşikârdır. Hâlbuki Şiaların Âl-i Beyt’e yönelik müfritane sevgilerini ve ilk üç halifeden teberrî etmelerini kınama yeri bu “el-Makâmetu’l-Karniyye” değildir.⁸ Aynı şekilde müellif, “el-Makametu’s-Selefiyye” gibi selefi ekolün düşüncelerini desteklediği ve “Ehl-i Bidat” olarak takdim ettiği “Mutezile, Cebriye, Eş’ariyye” mezheplerini hedef aldığı makamelerinde sert bir dil kullanarak eleştirilerde bulunmaktadır.⁹ Müellif, eserinin önsözünde “Makamat-ı Harîriye ve Hemedaniyye” gibi makamelere nazire olarak bu eserini telif ettiğinden bahsetmiştir. Hâlbuki makame tarzı eserlerde bu türden mezhebi çıkışlara rastlanıldığını söylemek mümkün değildir. Açıkçası müellifin bu reddiyelerle ne yapmak istediği sorgulanmalıdır. Kıssaların ayrıntılarında gizli kalmış ibretleri etkileyici bir edebi üslup formunda sunmakta başarılı olan yazarın, yüzyıllardır devam eden mezhebi cedellere eserini kurban etmesi kendisine yakışmamıştır. Bu tür gereksiz tartışmalarla, edebî olması gereken bir esere “sataşma” havası verilmiştir. Karnî, bilmiyoruz; belki de bu reddiyelerle selefi eğilimli Suudi okuyucusunun hissiyatına mümaşat etmek istemiş olabilir. Fakat bizce, “makame” adını verdiği “edebî” eserinde bu tartışmalara yer vermesi, eserinin “lokal” kalmasına neden olmuştur. Zira Karnî’nin eserleri farklı mezhebi eğilimde tüm dünya Müslümanlarınca kabul görmekte ve Türkçe de dâhil diğer dillere çevrilmektedir. Ancak telif edilmesinin üzerinden yaklaşık yirmi geçmesine rağmen bu eserinin kayda değer bir çevirisinin yapılmış olmaması bizce bu nedenledir. Başlığı ve takdimi itibarıyla “edebiyat” sözü veren bu eserde kelâmî tartışmalar, mezhebî taassuplar ve reddiyeler kimi zaman baskın gelmektedir.¹⁰

⁸ Karnî, *Makâmâtü Âiz el-Karnî*, 122.

⁹ Karnî, *Makâmâtü Âiz el-Karnî*, 100.

¹⁰ Ancak şu var ki Karnî, 2019 yılı Mayıs ayında bir Suudi kanalındaki demecinde, kendisinin de içinde bulunduğu “Sahve Hareketi”nin tarih boyu “aşırı” söyleminden dolayı Suudi toplumundan özür dilediğini ifade etmiştir.

<https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/5/7/عائض-القرني-الصحوه-قطر-تركيا-أردوغان> (Erişim: 21 Ağustos 2019) el-Karnî’nin bu “gecikmiş” özrünün Veliht Muhammed b. Selmân’ın “ılımlı İslam” vizyonu paralelinde gelmiş olmasının, özrünün samimiyetine hâlel verdiği düşünülebilir. Fakat şu da bir gerçek ki 1744’ten beri Yarımada’da gittikçe güçlenen ve siyasi otorite ile beslenen “inhisarcı selefi

Eserde müellifin kimi zaman şahsi hayat tecrübeleri çoğu zaman da değer verdiği ilim erbabından duyduğu ibretlik vakalar, tüm makamelerde olduğu gibi secîli nesir üslubu içerisinde şiirsel bir dille tahkiye edilmiştir. Klasik anlamda bir makame olmaktan çok uzak olan eser, Karnî'nin "vaaz ve irşat" amacı doğrultusunda başta Arap şiiri olmak üzere edebi gücünü göstermesi açısından önemlidir. Eserin yoğun bir şekilde söz sanatlarına yer verdiği, hakkında bir doktora tezi hazırlanmasından da anlaşılmaktadır.¹¹ Karnî'nin bu eserinde, Selefin yoluna aykırı telakki ettiği görüşlere karşı ara sıra başvurduğu sert, sataşmacı ve aşığılayıcı dili süzgece tabi tutulduğu takdirde, hususan Arap edebiyatı araştırmacılarının istifade edebileceği güçlü bir edebi üslup bulunduğu kanaatimizdir.

söylem", kendi elleriyle daraltmaya çalıştığı genişliğe ister istemez geri dönmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Karnî'nin "Kitap ve Sünnet'e muhalif" olarak gördüğü ve sonrasında da teberri ettiği "müteşedit" tavrının makamatına da yansıdığı görülmektedir.

¹¹ Osmân eş-Şeyh Abdulmu'min, *El-Bedîyyât fî makâmâti Âiz el-Karnî es-Suûdî*, (Nijerya: Câmîati İlûrin, Doktora Tezi, 2011).